Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 186

Tallinn, Toompea Teisipäev, 27. oktoober 2026

Algus 14.00, lõpp 14.48

Juhataja: Ando Kiviberg (esimees)
Protokollija: Markus Veia (konsultant)
Võtsid osa:
Komisjoni liikmed: Ants Frosch, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Helir-Valdor Seeder, Andrus Seeme (Pipi-Liis Siemanni asendusliige), Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helin Leichter (nõunik), Karin Tuulik (nõunik)
Puudusid: Anastassia Kovalenko-Kõlvart, Lauri Läänemets ja Evelin Poolamets
Kutsutud: Justiits- ja digiministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna korruptsiooniennetuse poliitika tiimijuht Kätlin-Chris Kruusmaa; Rahandusministeeriumi asekantsler Karin Madisson; Rahandusministeeriumi riigi osaluspoliitika ja riigihangete osakonna juhataja Tarmo Porgand (1. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Isamaa fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse „Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele riigi osalusega äriühingute nõukogude liikmete majanduslike huvide suurema läbipaistvuse tagamiseks“ (953 OE) esimese lugemise ettevalmistamine
2. Jaak Valge, Leo Kunnase ja Helir-Valdor Seederi algatatud Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (978 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Info ja muud küsimused

1. Isamaa fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse „Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele riigi osalusega äriühingute nõukogude liikmete majanduslike huvide suurema läbipaistvuse tagamiseks“ (953 OE) esimese lugemise ettevalmistamine

Ando Kiviberg tutvustas külalisi ja selgitas, et käesoleva eelnõuga soovitakse teha Vabariigi Valitsusele ettepanek töötada välja ning esitada vajalikud õigusaktide muudatused, millega kehtestatakse riigi osalusega äriühingute nõukogu liikmetele majanduslike huvide deklaratsiooni esitamise kohustus ning tagataks deklaratsioonide avalikustamine seaduses sätestatud korras. Ta andis eelnõu tutvustamiseks sõna Helir-Valdor Seederile.

Helir-Valdor Seeder juhtis esmalt tähelepanu terminoloogilisele ebatäpsusele: eelnõus kasutatud väljend „majanduslike huvide deklaratsioon“ tuleks menetluse käigus asendada

kehtivas õiguses kasutatava terminiga „huvide deklaratsioon“. Praegu otsustab minister, milliste tema valitsemisala riigi osalusega äriühingute juhtorgani liikmed peavad huvide deklaratsiooni esitama. Seetõttu on ministeeriumide ja äriühingute praktika ebaühtlane ning puudub terviklik ülevaade sellest, kus deklaratsioone nõutakse ja kus mitte. Tema hinnangul tuleks praegune olukord valitsemisalade kaupa kaardistada. Eelnõu käsitleb eelkõige nõukogu liikmeid, kes esindavad äriühingus omanikku ja osalevad riigi vara juhtimises. Deklaratsiooni esitamise kohustus peaks laienema kõigi riigi osalusega äriühingute nõukogu liikmetele, olenemata ettevõtte suurusest või olulisusest. Ühtne nõue tagaks võrdse kohtlemise ega jätaks kohustuse kehtestamist ministri kaalutlusotsuseks. Samuti pidas ta põhjendatuks analüüsida, kas nõue peaks laienema juhatuse liikmetele, kuna seadus käsitleb laiemalt juhtorganeid. Korruptsioonivastane erikomisjon on küsimust varem käsitlenud, kuid sellele ei ole tema teada järgnenud sisulisi muudatusi. Ta möönis, et huvide avaliku deklareerimise kohustus võib raskendada inimeste leidmist riigi äriühingute nõukogudesse. Tema hinnangul kinnitab see vastuväide siiski nõude vajalikkust: kui inimene ei soovi oma huve avalikustada, on küsitav, kas ta peaks osalema riigi vara juhtimises. Riigikogu ei peaks üksikasjalikku lahendust ise ette kirjutama. Selle asemel tuleks teha Vabariigi Valitsusele ettepanek analüüsida senist praktikat, kaaluda nõude kohaldamisala ja valmistada ette terviklik eelnõu, mis tagaks kogu riigis ühtse lähenemise.

Ando Kiviberg andis sõna Vabariigi Valitsuse esindajatele.

Kätlin-Chris Kruusmaa selgitas, et huvide deklaratsioonide esitamise süsteem on reguleeritud korruptsioonivastases seaduses. Riigi või kohaliku omavalitsuse osalusega äriühingu juhtorgani liikmetele deklaratsiooni esitamise kohustuse kehtestamise otsustab olenevalt äriühingust minister või kohaliku omavalitsuse volikogu. Enne kohustuse kehtestamist tuleb hinnata selle vajalikkust ja korruptsiooniriski. Korruptsioonivastase seaduse § 13 lõike 3 kohaselt saab kohustuse kehtestada juhul, kui korruptsiooniohu vältimiseks puuduvad tõhusamad vahendid. Deklaratsiooni esitamine riivab intensiivselt eraelu, sest registrisse kantakse ulatuslikud andmed deklarandi vara ja tema lähedaste kohta, kuigi lähedaste andmeid avalikult ei avaldata. Selle tõttu on seni eelistatud riskipõhist, mitte kõigile ühetaoliselt rakenduvat lähenemist. Tema sõnul oli registrisse kantud nõukogu liikme ametinimetusega 356 deklaratsiooni esitajat. See arv ei hõlma siiski üksnes riigi osalusega äriühingute nõukogu liikmeid, vaid ka kohalike omavalitsuste äriühingute ja sihtasutuste nõukogu liikmeid. Lisaks võivad registris olla juhatuse liikmed, mistõttu ei näita arv üksnes eelnõu sihtrühma suurust. Ta kinnitas, et ministeeriumide praktika on väga erinev: mõnes valitsemisalas rakendatakse deklareerimiskohustust ulatuslikumalt, teises üldse mitte. Näiteks Kliimaministeeriumil on mitu osalusega äriühingut, kuid praegu pole ühelegi nende nõukogu liikmele huvide deklaratsiooni esitamise kohustust pandud. Ministeerium analüüsib siiski olukorda, hindab riske ja võib vajaduse korral kohustuse kehtestada. Ta möönis seega ebaühtlase praktika olemasolu, kuid märkis, et Vabariigi Valitsus ei olnud veel kujundanud seisukohta, mille kohaselt tuleks kehtestada kõigile nõukogu liikmetele üldine deklareerimiskohustus.

Tarmo Porgand tõi riigi osalusega äriühingute senise praktika kohta näiteid. Rahandusministeerium on kehtestanud huvide deklaratsiooni esitamise kohustuse Eesti Energia kontserni juhatuse ja nõukogu liikmetele, sealhulgas tütarühingute tasandil, ning Riigi Kinnisvara AS-i juhatuse ja nõukogu liikmetele. Seega on olemas praktika, mille kohaselt hõlmab kohustus lisaks nõukogule ka juhatust. Tema sõnul vaatavad suuremad riigi osaluste

valitsejad ehk Kliimaministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium praegu oma senist praktikat üle ja hindavad riske. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas on deklaratsiooni esitamise kohustus kehtestatud Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse ning Tallinna Teaduspark Tehnopoli puhul. Samal ajal kaalutakse nõude rakendamist teistelegi sihtasutustele. Nõukogu liikmete võimalikke huvide konflikte kontrollitakse ka siis, kui neile ei ole korruptsioonivastase seaduse alusel huvide deklaratsiooni esitamise kohustust kehtestatud. Enne inimese nõukogu liikme kandidaadiks esitamist hindab nimetamiskomitee, kas tal võib konkreetse äriühinguga seoses esineda huvide konflikt. Hindamisel kasutatakse riigivaraseaduse alusel esitatavaid andmeid, mis on sisult sarnased huvide deklaratsioonis avaldatavate andmetega. Pärast nimetamiskomitee kontrolli peab ka osalust valitsev ministeerium või minister enne kandidaadi nimetamise otsuse allkirjastamist veenduma, et hinnang huvide konflikti puudumise kohta on põhjendatud. Tema sõnul on need täiendavad igapäevased meetmed, millega huvide konflikti ennetatakse sõltumata formaalsest deklareerimiskohustusest.

Karin Madisson lisas, et äriühingutel on juba seadusest tulenev kohustus rakendada sisekontrollimeetmeid ja pidevalt jälgida huvide konfliktide vältimist. Selleks kasutatakse muu hulgas siseauditi funktsiooni ning seotud isikutega tehtud tehingute avaldamist majandusaasta aruandes. Seega rakendatakse korruptsiooni- ja huvide konflikti riskide maandamiseks mitut meedet ka huvide deklaratsioonide avalikustamisest sõltumata. Tema hinnangul tuleb kaaluda, kas huvide deklaratsioonide täielik avalikustamine aitab korruptsiooniriski vähendada sedavõrd, et see õigustaks isiku eraelu intensiivset riivet. Deklaratsioon võib teha kõigile kättesaadavaks ka sellised eraelulised andmed, millel puudub seos konkreetse äriühingu juhtimise või korruptsiooniohuga. Ta tõi näitena, et inimese seos koerte varjupaigaga ei pruugi mõjutada tema tegevust Eesti Energia juhatuse või nõukogu liikmena, kuid selle avalikustamine võib siiski riivata tema eraelu. Samuti võib ulatuslik avalikustamiskohustus vähendada heade kandidaatide valmisolekut asuda riigi osalusega äriühingu nõukogu liikmeks. Ta viitas Riigikontrolli varasemale raportile, mille järgi ei pruugi avalikustamine aidata tuvastada halbade kavatsustega isikuid, kuid võib avalikustamisnõude tõttu peletada sobivaid kandidaate eemale. Kokkuvõttes leidis ta, et korruptsiooniriske juba maandatakse vähem riivavate sisekontrolli- ja aruandlusmeetmetega. Seetõttu on küsitav, kas deklaratsioonide üldine avalikustamine annaks riskide vähendamisel tegelikku lisaväärtust; tema hinnangul pigem mitte.

Helir-Valdor Seeder märkis, et nõustub ministeeriumide esindajate kirjeldatud riskihindamise, sisekontrolli ja muude korruptsiooniohtu maandavate meetmete vajalikkusega. Tema sõnul tulebki valitsusel kaaluda, milline lahendus oleks põhjendatud ja proportsionaalne. Ta rõhutas siiski, et eelnõu eesmärk ei piirdu korruptsiooniohu vähendamisega. Sama oluline on avalikkusele suunatud läbipaistvus, kus riigivõimu teostamine ning riigi vara kasutamine ja käsutamine peavad olema avalikkuse jaoks kontrollitavad. Olemasolevad sisemised kontrollimeetmed võivad riske maandada, kuid need ei asenda avalikku huvide deklareerimist. Tema hinnangul võivad mõjukate riigi sihtasutuste ning riigi osalusega äriühingute juhatuse ja nõukogu liikmed riigi raha ja vara kasutamist mõjutada suuremal määral kui Riigikogu lihtliige. Seetõttu pidas ta ebaproportsionaalseks olukorda, kus Riigikogu liikme huvide deklaratsioon on avalik, kuid märkimisväärse varalise otsustusõigusega äriühingu või sihtasutuse juhtorgani liikme deklareerimiskohustus puudub või sõltub valikulisest otsusest. Seega on avalikustamise nõue avaliku vara juhtimisega

kaasnev põhjendatud vastutus. Kui kandidaat ei ole valmis oma huve avalikult deklareerima, ei pruugi ta olla tema hinnangul riigi äriühingu või sihtasutuse juhtorganisse sobivaim inimene.

Karin Madisson nõustus põhimõtteliselt vajadusega tagada kontroll riigi vara kasutamise üle, kuid leidis, et eraldi tuleks kaaluda, kellel peaks olema juurdepääs huvide deklaratsioonides sisalduvatele andmetele. Tema hinnangul ei pea deklaratsioonid olema tingimata piiranguteta kättesaadavad kogu avalikkusele. Võimaliku vahepealse lahendusena pakkus ta, et andmetele võiksid ligi pääseda avaliku vara kasutamise üle sisulist järelevalvet tegevad isikud või asutused, ühe võimalusena näiteks Riigikogu liikmed. Seega võiks deklaratsioonide andmekogu olla täieliku avalikustamise asemel osaliselt avalik või piiratud juurdepääsuga. Selline lahendus võimaldaks teha järelevalvet, vähendades samal ajal deklarantide eraelu riivet.

Kätlin-Chris Kruusmaa täpsustas, et kehtiva süsteemi kohaselt on huvide deklaratsioonid küll avalikud, kuid nendega tutvumine on jälgitav. Deklaratsiooni vaatamiseks tuleb kasutajal sisse logida ning vaatamisest jääb jälg. Seetõttu ei pruugi pelgalt uudishimust deklaratsioonidega tutvujate osakaal olla kuigi suur. Mõni aasta tagasi vaadati riigi osaluse või mõjuga sihtasutused tervikuna üle ning selle tulemusena laiendati huvide deklaratsiooni esitamise kohustust nende nõukogu liikmetele märkimisväärselt. Ta pakkus üldise kohustusliku deklareerimisnõude alternatiivina välja riigi osalusega äriühingute süsteemse ülevaatamise. Selle käigus tuleks hinnata iga äriühingu ja juhtorgani korruptsiooniriske ning otsustada põhjendatult, millistele isikutele on deklaratsiooni esitamise kohustuse kehtestamine vajalik.

Ando Kiviberg märkis, et õigus- ja analüüsiosakonna hinnangul eeldab eelnõu vastuvõtmine Riigikogu koosseisu häälteenamust (PS § 103 lg 2), kuna algatada tuleb õigusaktide muudatused. Hinnang on eelnõu kaardil. Ta tänas külalisi ning tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:
1.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda ja viia läbi lõpphääletus 17.11.2026 (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Helir-Valdor Seeder, Andrus Seeme, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).
1.2. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Jaak Valge (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Helir-Valdor Seeder, Andrus Seeme, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

2. Jaak Valge, Leo Kunnase ja Helir-Valdor Seederi algatatud Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (978 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Ando Kiviberg andis sõna Jaak Valgele eelnõu tutvustamiseks.

Jaak Valge selgitas, et eelnõu eesmärk on tugevdada parlamentarismi ning Riigikogu võimalusi parlamentaarse kontrolli teostamisel täitevvõimu üle. Riigikogul on küll õigus täitevvõimu kontrollida, kuid selle õiguse tõhusaks teostamiseks puuduvad praegu piisavad vahendid. Eelnõu ei lähtu koalitsiooni ja opositsiooni ega poliitiliste maailmavaadete

vastandusest, vaid selle eesmärk on tugevdada Riigikogu kui institutsiooni kontrollivõimekust. Tema sõnul sõltub komisjonide kontrolli tõhusus praegu olulisel määral kontrollitava koostöövalmidusest. Eelnõuga kavandatakse kolme põhilist muudatust. Esiteks antakse Riigikogu erikomisjonidele uurimiskomisjonidega sarnasemad õigused. Praegu võivad nii eri- kui ka uurimiskomisjonid isikuid komisjoni ette kutsuda ja dokumente nõuda, kuid komisjonide õigused tulenevad erinevatest seadustest ning erikomisjonide puhul ei ole kohustused ja nende täitmist tagavad mehhanismid piisavalt selgelt sätestatud. Eelnõuga antakse erikomisjonidele selgem õigus nõuda oma ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid ja dokumente. See õigus ei ole piiramatu ning komisjon saab nõuda üksnes selliseid andmeid ja dokumente, mis on vajalikud tema ülesannete täitmiseks. Teiseks muudetakse tegelikult rakendatavaks vastutus Riigikogu komisjoni töö takistamise eest. Riigikogu kodu- ja töökorra seadus võimaldab praegu karistada uurimiskomisjoni töö takistamist rahatrahviga, sealhulgas juhul, kui isik jätab mõjuva põhjuseta komisjoni ette ilmumata, ei esita nõutud dokumente, keeldub selgituste andmisest või küsimustele vastamisest. Kehtivat karistusnormi ei ole aga olnud võimalik praktikas rakendada, sest seaduses ei ole määratud kohtuvälist menetlejat. Probleem ei ole uus ning selle lahendamiseks on eelnõusid esitatud ka varem. Käesoleva eelnõuga tehakse ettepanek määrata kohtuväliseks menetlejaks Riigikogu Kantselei. Ta põhjendas valikut sellega, et parlamentaarse kontrolli objektiks on täitevvõimu tegevus ning seetõttu ei oleks kohane, kui näiteks valitsusasutuse või ministeeriumi esindaja toime pandud rikkumise menetlemine sõltuks teisest täitevvõimuasutusest. Riigikogu Kantselei määramine kohtuväliseks menetlejaks ei anna komisjoni poliitilisele enamusele õigust isikuid oma äranägemise järgi karistada. Väärteomenetlus toimuks seaduses sätestatud korras, kohaldades kõiki menetluslikke tagatisi ning tagades muu hulgas võimaluse tehtud otsus kohtus vaidlustada. Tema hinnangul oleks muudatusel ka preventiivne mõju, sest teadmine reaalselt rakendatavast sanktsioonist võiks vähendada komisjoni töö takistamise juhtumeid. Menetlusülesannete täitmiseks oleks tema sõnul võimalik vajaduse korral anda Riigikogu Kantselei ametnikule asjakohane väljaõpe. Kolmandaks nähakse eelnõuga ette kriminaalvastutus Riigikogu uurimis- või erikomisjonile teadvalt valeütluste andmise eest. Praegu ei ole komisjonile teadvalt valeandmete esitamise eest ette nähtud samaväärset erivastutust nagu näiteks kohtumenetluses valeütluste andmise korral. Seejuures võivad komisjonile antavad valeütlused puudutada olulisi küsimusi, sealhulgas riigi julgeolekut või suuremahulist korruptsiooni. Kavandatav vastutus puudutaks üksnes teadvalt valeütluste andmist, mitte eksimist või ebatäpsust. Selline regulatsioon ei oleks rahvusvaheliselt pretsedenditu ning parlamentaarse kontrolli raames on valeütluste andmise eest vastutus ette nähtud muu hulgas Saksamaal ja Prantsusmaal. Muudatuse eesmärk on seega lähendada Riigikogu parlamentaarse kontrolli võimalusi teiste parlamentaarsete riikide praktikatele. Ta selgitas ka kavandatava menetluse praktilist korraldust. Komisjoni ette kutsutud isikut hoiatataks valeütluste andmise eest ning talle selgitataks tema õigusi ja kohustusi. Ütlused fikseeritaks protokollis ja säilitataks salvestis. Võimaliku teadvalt valeütluse ilmnemisel ei otsustaks karistamise üle Riigikogu komisjon ise, vaid edastaks dokumendid ja muud asjakohased tõendid kuriteoteatena politseile või prokuratuurile. Pädev uurimisasutus otsustaks seejärel kriminaalmenetluse alustamise ja edasise menetluse üle. Ta viitas lõpetuseks endise riigiprokuröri Margus Kurmi avaldatud raportile, milles on käsitletud Eesti kriminaal- ja justiitssüsteemi struktuurseid puudusi ning juhitud tähelepanu parlamentaarse kontrolli puudustele.

Ando Kiviberg küsis, miks on eelnõus kavandatud määrata Riigikogu komisjoni töö takistamisega seotud väärtegude kohtuväliseks menetlejaks Riigikogu Kantselei. Ta märkis, et

uurimiskomisjonil on juba kehtiva õiguse kohaselt võimalik määrata komisjoni töö takistamise eest rahatrahv, kuid puudub tõhus mehhanism määratud trahvi sundtäitmiseks juhul, kui isik trahvi vabatahtlikult ei tasu. Tema hinnangul on kehtiv lahendus seetõttu poolik ning ka trahvi sissenõudmise küsimus tuleks lahendada. Kuna tegemist on parlamentaarse tööorgani otsustega, võiks nende jõustamisel olla roll kohtul, kes hindaks sanktsiooni põhjendatust ja teeks täitmisele kuuluva otsuse, mille saaks seejärel täitur sundtäita. Ta küsis, miks on eelnõu algatajad eelistanud sellisele lahendusele Riigikogu Kantselei määramist kohtuväliseks menetlejaks.

Jaak Valge vastas, et eelnõu koostamisel ei leitud Riigikogu Kantseleile sobivamat institutsiooni, kellele kohtuvälise menetleja ülesanne anda. Väärteomenetluses määrab karistuse kohtuväline menetleja ning kohus ei osale menetluses enne võimalikku vaidlustamist. Menetlusalusel isikul on õigus kohtuvälise menetleja otsus kohtus vaidlustada. Tema hinnangul oleksid kõnealused väärteod üldjuhul lihtsad, sest hinnata tuleks näiteks seda, kas isik jättis komisjoni ette ilmumata, keeldus küsimustele vastamast või muul viisil seaduses sätestatud kohustust täitmast. Seetõttu ei eeldaks nende väärtegude menetlemine tema hinnangul Riigikogu Kantseleilt ulatusliku eripädevuse loomist ning vajalikud teadmised oleks võimalik anda asjaomasele ametnikule täiendava väljaõppega. Ka talle tundus esialgu Riigikogu Kantselei määramine kohtuväliseks menetlejaks ebatavalise lahendusena. Ta kordas siiski, et eelnõu koostamisel ei leitud sobivamat institutsiooni, kuid parema lahenduse olemasolul ei oleks põhjust Riigikogu Kantselei kui kohtuvälise menetleja valikust kinni hoida.

Ando Kiviberg kommenteeris, et Riigikogu põhiseaduskomisjon töötas 2017. aastal välja eelnõu kavandi, milles pakuti tema hinnangul kõnealuse olukorra lahendamiseks adekvaatne regulatsioon. Seda oleks võimalik praeguse eelnõu menetlemisel võrdluseks kasutada.

Hanno Pevkur küsis, kas eelnõu kohaselt oleks Riigikogu komisjonil õigus kutsuda komisjoni ette mitte üksnes valitsuse liikmeid ja teisi täitevvõimu esindajaid, vaid ka muid isikuid, ning kas komisjoni kutse eiramisel võiks neile järgneda rahatrahv. Samuti küsis ta, kas komisjoni ette ilmunud isikule võiks teadvalt valeütluste andmise korral järgneda kriminaalvastutus. Kavandatud regulatsioon võimaldaks Riigikogu komisjonil kutsuda enda ette valitsuse liikmeid ning kohaldada nende suhtes komisjoni töö takistamise korral sanktsioone. Ta juhtis sellega seoses tähelepanu põhiseadusest tulenevale võimude lahususe põhimõttele.

Jaak Valge vastas, et võimude lahususe põhimõte kehtib ka teistes parlamentaarsetes riikides, kus parlamendil on kavandatava regulatsiooniga sarnased kontrollivõimalused. Ta nõustus, et seaduse toimivust tuleb hinnata ka harva esinevate juhtumite puhul. Kui eri- või uurimiskomisjon kutsub valitsuse liikme komisjoni ette ning valitsuse liige keeldub mõjuva põhjuseta ilmumast olukorras, kus sellise kohustuse täitmata jätmise eest on ette nähtud sanktsioon, tooks see tõenäoliselt kaasa olulise poliitilise probleemi ja kahjustaks asjaomase valitsuse liikme mainet. Seetõttu pidas ta sellise olukorra tekkimist praktikas vähetõenäoliseks. Kavandatavate sanktsioonide eesmärk on eelkõige preventiivne ehk tagada juba nende olemasoluga, et komisjoni ette kutsutud isikud täidaksid oma kohustusi ning sanktsioone ei oleks praktikas vaja rakendada.

Hanno Pevkur leidis, et Riigikogul on parlamentaarse kontrolli kõrval kohustus kaitsta

demokraatlikku riigikorraldust ning vältida selliste volituste loomist, mida Riigikogu komisjonid võiksid kuritarvitada. Ta juhtis tähelepanu sellele, et erikomisjonide hulka kuulub muu hulgas julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon ning erikomisjonide juhtimine võib poliitiliste kokkulepete tulemusel kuuluda opositsioonile. Küsimust tuleb käsitleda sõltumata sellest, millised erakonnad kuuluvad parajasti koalitsiooni või opositsiooni. Tema hinnangul ei tohiks tekkida olukorda, kus erikomisjon saaks kavandatavale regulatsioonile tuginedes isikuid komisjoni ette kutsuda ning nende ilmumata jätmise korral algatada nende suhtes sanktsiooni kohaldamise. Näitena tõi ta olukorra, kus julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon kutsub komisjoni ette Kaitsepolitseiameti peadirektori, kes keeldub ilmumast, mille järel järgneks talle komisjoni töö takistamise eest rahatrahv. Sellisel kujul kavandatud regulatsiooniga kaasnevaid riske ei ole piisavalt maandatud, mistõttu kutsus ta üles eelnõu sellisel kujul mitte toetama ega menetlemisega edasi minema.

Jaak Valge kommenteeris, et Eesti on parlamentaarne riik ning parlamentaarse riigikorralduse toimimiseks on vajalik tõhus parlamentaarne kontroll. Parlamentaarset kontrolli ei saa pidada tõhusaks, kui kontrollitaval on võimalik seda eirata. Eelnõuga kavandatavad võimalused ei ole uudsed, vaid sarnaseid parlamentaarse kontrolli mehhanisme kasutatakse ka teistes riikides.

Ando Kiviberg küsis, miks on eelnõu algatajad pidanud vajalikuks laiendada kavandatavat regulatsiooni lisaks uurimiskomisjonidele ka erikomisjonidele. Uurimiskomisjonide kehtivad pädevused ja õigused on praegu osaliselt puudulikud ning nende terviklikum reguleerimine on põhjendatud. Ta soovis aga selgitust, millistel kaalutlustel on eelnõus otsustatud anda vastavad täiendavad õigused ja võimalused ka erikomisjonidele.

Jaak Valge vastas, et erikomisjonid tegelevad muu hulgas riigi seisukohalt oluliste küsimustega, sealhulgas korruptsiooniga seotud teemadega, mistõttu peab neil olema oma ülesannete täitmiseks piisav kontrollivõimekus. Praktikas on esinenud olukordi, kus erikomisjoni töö on takistatud seetõttu, et komisjoni kutsutud isik ei ole kohale ilmunud. Sellest tulenevalt on eelnõus peetud põhjendatuks anda erikomisjonidele kõnealuses osas uurimiskomisjonidega samaväärsed õigused.

Helir-Valdor Seeder leidis, et eelnõu ei vähenda võimude lahusust, vaid tugevdab seda tõhusama parlamentaarse kontrolli kaudu täitevvõimu üle. Tema hinnangul on eri- ja uurimiskomisjonide ülesanded sarnased, kuna mõlemad täidavad eeskätt kontrolli- ja järelevalvefunktsiooni, mille teostamiseks on vaja võimalust isikuid ära kuulata, asjaolusid uurida ning andmeid nõuda. Seetõttu pidas ta põhjendatuks anda erikomisjonidele uurimiskomisjonidega sarnased õigused. Ta ei pidanud põhjendatuks kartust, et erikomisjonid võiksid hakata uusi õigusi kuritarvitama. Senises praktikas ei ole sellist probleemi tekkinud ka opositsiooni juhitud erikomisjonides. Erikomisjonide koosseis ja juhtimine põhinevad poliitilistel kokkulepetel ning Riigikogu enamusel on võimaliku kuritarvitamise korral võimalik nende moodustamise põhimõtteid muuta. Seetõttu ei näinud ta kavandatavas regulatsioonis ohtu demokraatiale.

Hanno Pevkur küsis, kas Vabariigi Valitsus on eelnõu kohta arvamuse esitanud.

Jaak Valge vastas, et tegemist on Riigikogu enda töökorra kehtestamisega, millele Vabariigi Valitsus ei saa ega tohigi anda oma arvamust.

Ando Kiviberg tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:
2.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 10.11.2026 (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Helir-Valdor Seeder, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

2.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 4: Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Timo Suslov, Tanel Tein; vastu 3: Ants Frosch, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 1: Ando Kiviberg).
2.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni aseesimees Ants Frosch (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Kalle Laanet, Hanno Pevkur, Helir-Valdor Seeder, Timo Suslov, Tanel Tein, Jaak Valge).

3. Info ja muud küsimused

Infot ja muid küsimusi ei olnud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Ando Kiviberg
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Markus Veia
protokollija